

Jozo TOMIĆ

BRAK I OBITELJ U NAUČAVANJU IVANA PAVLA II.*

Sažetak

Ovaj članak prikazuje pregled cjelokupnog nastojanja Ivana Pavla II. oko institucija braka i obitelji. U dvadesetpetogodišnjem pontifikatu Papina su nastojanja mnogostruka i mnogobrojna, bilo da to čini pišući bilo govoreći, a isto tako praktično osnivajući ustanove u korist braka i obitelji. Ovdje je predstavljeno pet najvažnijih događaja koji čine okosnicu Papine zauzetosti za brak i obitelj. Autor osobitu pažnju posvećuje predstavljanju apostolske pobudnice Familiaris consortio, u kojoj se želi ponoviti izvorna istina o instituciji braka i obitelji. Pobudnica također čini vrlo dragocjen orijentir za pastoralne djelatnike u obiteljski pastoralu zadnjih dvadeset godina. U njoj je naročito prepoznatljiv Papin pozitivan pristup i optimistički poticaji za vjernike u teškim i neregularnim bračnim situacijama. Papino nastojanje u promicanju vrijednosti kršćanskog braka i obitelji usko je vezano uz njegovo permanentno zauzimanje za vrijednosti, dostojanstvo i prava čovjeka kao slike Božje.

Uvod

Ove godine, 16. listopada, punih je 25 godina pontifikata današnjeg Pape. Naime, 16. listopada 1978. u 58. godini života dotadašnji nadbiskup Krakowa Karol Jozef Woytila izabran je za 264. namjesnika Isusa Krista, odnosno 263. nasljednika sv. Petra. Kormilo Kristove Crkve preuzima 22. prosinca 1978. kao Ivan Pavao II. Upravo se ovih dana svečano obilježava 25 godina njegova služenja Katoličkoj Crkvi u ulozi nasljednika sv. Petra.

Karol Jozef Woytila¹ rodio se u Wadowicama 18. svibnja 1920. od oca Karola i majke Emilije Kacsorowske. U 18. godini života ostavlja rodne Wadowice i 1938. god. prelazi u Krakow radi daljnjeg školovanja na Krakovskom sveučilištu. Godinu dana poslije (1939.) nacisti zatvaraju

* Predavanje održano 18. listopada 2003. na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji prigodom proslave Dana Teologije i obilježavanja 25. obljetnice pontifikata Ivana Pavla II.

¹ Biografski podaci te doneseni dokumenti preuzeti s interneta: www.vatican.va.

Sveučilište u Krakowu. Da bi mogao preživjeti i izbjeći deportaciju u Njemačku, Karol sa Sveučilišta prelazi na rad u rudnik, a potom nalazi posao u tvornici. Osjetivši svećenički poziv, od 1942. god. pohađa veliko sjemenište koje je u to vrijeme djelovalo u tajnosti. U međuvremenu biva jedan od promotora tajnog teatra *Rapsodija*. Nakon rata nastavlja svoju svećeničku formaciju i teološki studij u krakovskom velikom sjemeništu te na Teološkom fakultetu Sveučilišta Jagellonica u Krakowu. Za svećenika je zaređen 1946. god. u Karakowu. Poslije ređenja odlazi u Rim gdje postiže doktorat iz teologije. Tijekom studija, u vrijeme ljetnih ferija, pastoralno djeluje među poljskim emigrantima u Francuskoj, Belgiji i Nizozemskoj. Vrativši se u Poljsku 1948. god., preuzima službu pastoralnog pomoćnika, najprije u prigradskoj župi u blizini Krakowa, a poslije u centru grada u župi sv. Florijana. Od 1951. god. obavlja službu studentskog kapelana i ujedno upisuje filozofski studij. Na Lublinskom sveučilištu 1953. god. prezentira filozofsku tezu o etici Maxa Schelera. Obavljao je i službu profesora moralne teologije i etike na Krakovskoj teologiji i Teološkom fakultetu u Lublinu.

Papa Pio XII. 4. srpnja 1958. imenuje ga za titularnog biskupa Ombi i pomoćnog biskupa Krakowa. Iste godine 28. rujna biva posvećen za biskupa, a 13. siječnja 1964. imenovan je za krakowskog nadbiskupa. Kardinalom je imenovan 26. lipnja 1976. Aktivno je sudjelovao u radu Drugog vatikanskog sabora, posebno u izradi konstitucije *Gaudium et spes*.

Iznimno plodan spisateljski rad Ivana Pavla II. vidljiv je i iz pregleda njegovih naučiteljskih tekstova: 14 enciklika,² 13 apostolskih pobudnica,³ 9 apostolskih konstitucija,⁴ 42 apostolska pisma,⁵ 18 motupropri-

² *Redemptor Hominis* (1979.); *Dives in Misericordia* (1980.); *Laborem Exercens* (1981.); *Slavorum Apostoli* (1985.); *Dominum et Vivificantem* (1986.); *Redemptoris Mater* (1987.); *Sollicitudo Rei Socialis* (1987.); *Redemptoris Missio* (1990.); *Centesimus Annus* (1991.); *Veritatis Splendor* (1993.); *Evangelium Vitae* (1995.); *Ut Unum Sint* (1995.); *Fides et Ratio* (1998.); *Ecclesia de Eucharistia* (2003.).

³ *Catechesi Tradendae* (1979.); *Familiaris consortio* (1981.); *Redemptionis Donum* (1984.); *Reconciliatio et Paenitentia* (1984.); *Christifideles Laici* (1988.); *Redemptoris Custos* (1989.); *Pastores Dabo Vobis* (1992.); *Ecclesia in Africa* (1995.); *Vita Consecrata* (1996.); *Ecclesia in America* (1999.); *Ecclesia in Assia* (1999.); *Ecclesia in Oceania* (2001.); *Ecclesia in Europa* (2003.).

⁴ *Sapientia Christiana* (1979.); *Magnum Matrimonii Sacramentum* (1982.); *Sacrae Disciplinaes Leges* (1983.); *Divinus Perfectionis Magister* (1983.); *Pastor Bonus* (1988.); *Ex corde Ecclesiae* (1990.); *Fidei Depositum* (1992.); *Universi Dominici Gregis* (1996.); *Ecclesia in Urbe* (1998.).

⁵ *Rutilans Agmen* (1979.); *Patres Ecclesiae* (1980.); *Amantissima Providentia* (1980.); *Sanctorum Altrix* (1980.); *Egregiae Virtutis* (1980.); *A Concilio Constantinopolitano* (1981.);

ja.⁶ Papa je uputio 226 posebnih pisama kardinalima i biskupima prigodom slavlja godišnjica redjenja ili biskupskog posvećenja, episkopatu pojedinih nacija u nacionalnim i crkvenim proslavama i drugim prigodama, višim redovničkim poglavarima na kapitule, kardinalima kao svojim posebnim izaslanicima.⁷ Papi se pripisuju i tri knjige: *Prijeći pragne*, 1994.; *Dar i tajna*, 1996.; *Rimski triptih*, 2003.

Brak i obitelj u dvadesetpetogodišnjem pontifikatu

Iz mnoštva Papinih učiteljskih spisa ovdje izdvojimo samo one koji se pobliže bave problematikom braka i obitelji. Neki od njih zaslužuju temeljitiju analizu kao što je apostolska pobudnica *Familiaris consortio*. U prigodi Godine obitelji 1994. Papa je uputio pismo svim obiteljima svi-

Salvifici Doloris (1984.); *Redemptionis Anno* (1984.); *Les Grands Mystères* (1984.); *Dilecti Amici* (1985.); *Augustinum Hipponensem* (1986.); *Sescentesima Anniversaria* (1987.); *Spiritus Domini* (1987.); *Duodecim Saeculum* (1987.); *Euntes in Mundum Universum* (1988.); *Mulieris Dignitatem* (1988.); *Vicesimus Quintus Annus* (1988.); Apostolsko pismo u povodu 50. godišnjice početka Drugog svjetskog rata (1989.); Apostolsko pismo o situaciji u Libanonu (1989.); Apostolsko pismo u povodu stogodišnjice Djela Svetog Petra Apostola (1989.); Apostolsko pismo u povodu 5 stoljeća evangelizacije Novog svijeta (1990.); Apostolsko pismo u povodu 1000 godina Crkve u Poljskoj (1992.); *Ordinatio Sacerdotalis* (1994.); *Tertio Millennio Adveniente* (1994.); *Oriente Lumen* (1995.); Apostolsko pismo u povodu 4 stoljeća sjedinjenja u Brestu, u Ukraini s Apostolskom Stolicom (1995.); Apostolsko pismo u povodu 350 godina sjedinjenja u Ushorodu (1995.); *Operosam Diem* (1996.); *Laetamur Magnopere* (1997.); *Divini Amoris Scientia* (1997.); *Dies Domini* (1998.); *Inter Munera Academiaram* (1999.); Apostolsko pismo u povodu 300 godina jedinstva grkokatoličke Crkve u Rumunjskoj s Rimom (2000.); *Novo Millennio Ineunte* (2001.); Apostolsko pismo u povodu 1700 godina krštenja Armenaca (2001.); Apostolsko pismo u povodu 1000 godina kršćanstva u Mađarskoj (2001.); *Misericordia Dei* (2002.); *Rosarium Virginis Mariae* (2002.).

⁶ *Familia a Deo instituta* (1981.); *Tredecim anni* (1982.); *Dolentium Hominum* (1985.); *Quo Civium Iura* (1987.); *Sollicita Cura* (1987.); *Ecclesia Dei* (1988.); *Europae Orientalis* (1993.); *Inde a Pontificatus* (1993.); *Socialium Scientiarum* (1994.); *Vitae Mysterium* (1994.); *Motuproprio* kojim se promovira Statut rada Ureda Apostolske Stolice (1994.); *Stella Maris* (1997.); *Ad Tuendam Fidem* (1998.); *Apostolos Suos* (1998.); Proglašenje suzaštitnika Europe (1999.); Proglašenje sv. Tome Mora zaštitnikom vladara i političara (2000.); *Sacramentorum sanctitatis tutela* (2002.); *Misericordia Dei* (2002.).

⁷ Npr. Pismo od 22. kolovoza 1979. kardinalu Šeperu kao specijalnom izaslaniku na slavlje u Nin u povodu 1100. godišnjice razmjene pisama između pape Ivana VIII. i kneza Branimira; ili npr. Pismo od 22. svibnja 2000. kardinalu Vinku Puljiću kao posebnom Papinu izaslaniku na Drugom nacionalnom euharistijskom kongresu u Litvaniji.

jeta *Gratissimam sane*, više poznato kao *Pismo obiteljima*. Papa u njemu, u jednom toplom obiteljskom tonu, sažimlje objavljenu istinu o braku i obitelji. Iste godine za Božić Papa posvećuje djeci svijeta pismo *Ad paucos dies*. Spomenimo još samo papinske dokumente koji blisko dotiču bračnu i obiteljsku problematiku: enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskoga života *Evangelium vitae* iz 1995. god., apostolsko pismo o dostojanstvu i pozivu žene *Mulieris dignitatem* iz 1988. god., *Pismo ženama* cijelog svijeta u povodu IV. međunarodne konferencije o ženi koja je održana u Pekingu u rujnu 1995. god. Enciklike *Laborem exercens* iz 1981. god., *Sollicitudo rei socialis* iz 1987. god. i *Centessimus annus* iz 1991. god. dotiču se problematike braka i obitelji u kontekstu socijalnog nauka Crkve.

Papa je paralelno s pisanom i živom riječju o braku i obitelji u svom pastirskom nastojanju utemeljio neke od institucija koje imaju zadatak pratiti sve događanja vezana uz obiteljsku i bračnu problematiku, kao i biti od pomoći općoj i mjesnim Crkvama na obiteljskom polju pastoralnog rada. One važnije predstaviti ćemo u daljnjem tekstu.

Kad govorimo o braku i obitelji razdoblje od 1979. do 1984. god. može se smatrati najbogatijim u učiteljstvu Crkve i samoga Pape. Možemo istaći pet momenata. Prvo, sinoda biskupa 1980. god. sa svojih 43 prijedloga, a kao završna poruka sinodalnih otaca Svetom Ocu. Drugo, pobudnica *Familiaris consortio* iz 1981. god. u kojoj Sveti Otac sabire dragocjeni doprinos rada Sinode biskupa. Treće, osnivanje Papinskog vijeća za brak i obitelj 1981. god. i Papinskog instituta za studij braka i obitelji pri Lateranskom sveučilištu 1982. god. Naime, Papa Pavao VI. pri Papinskom vijeću za laike u siječnju 1973. god. osnovao je Odbor za obitelj koji ima zadatak u jednoj pastoralnoj perspektivi istraživati duhovne, moralne i socijalne probleme obitelji. U svom motupropriju *Familia a Deo instituta* Ivan Pavao II. kaže da je, upitavši kardinale za mišljenje na izvanrednoj sinodi biskupa u studenom 1979. te mišljenje stručnjaka, odlučio da prestaje s postojanjem Odbor za obitelj, a uspostavlja se Papinsko vijeće za obitelj. Određuje da na čelu novog vijeća bude jedan od kardinala te da bude sastavljeno po uzoru na druga papinska vijeća. U trećoj točki motuproprio naglašava da članovi ovog papinskog vijeća u većini budu laici supružnici, muževi i žene iz različitih krajeva svijeta i iz različitih kulturnih sredina. Papinski institut za studij braka i obitelji utemeljen je da promovira teološko i pastoralno istraživanje braka i obitelji na korist cijele Crkve. Apostolskom konstitucijom *Magnum Matrimonii Sacramentum*, 7. listopada 1982., preimenovan je u Papinski institut Ivan Pavao II. za studij braka i obitelji. Četvrto, Povelja

o pravima obitelji iz 1983. god. Peto, Papine kateheze o braku i ljubavi izrečene u razdoblju od 5. rujna 1979. do 28. kolovoza 1984.

Sinoda o obitelji 1980. godine

Drugi vatikanski sabor sinodi biskupa⁸ pridaje ulogu jednog djelotvornijeg načina suradnje biskupa iz svih krajeva svijeta s Rimskim biskupom. Sinoda biskupa je tijelo sastavljeno od predstavnika episkopata cijele Katoličke Crkve. Prema ustaljenoj praksi generalno tajništvo sinode pita biskupe cijeloga svijeta da predlože aktualne teme i goruće probleme za svaku sinodu. Odgovori pristigli od biskupa, biskupskih konferencija i sinoda istočnih Crkava bivaju razmatrani, a konačan izbor teme za jednu sinodu rezerviran je samom papi. Tema obitelji za Petu sinodu bila je predložena na prvom mjestu tako da ju je i sam Papa vrlo rado prihvatio.

Peta sinoda biskupa održana je u Rimu od 26. rujna do 25. listopada 1980., a zadatak joj je bio razmotriti temu "Uloga kršćanske obitelji u današnjem svijetu". Na sinodi su sudjelovali biskupi sa svih kontinenata: 41 biskup iz Afrike, 11 iz Sjeverne Amerike, 40 iz Južne Amerike, 24 iz Azije, 5 iz Australije i Oceanije i 51 biskup iz Europe. Zajedno s biskupima u radu su sudjelovali stručnjaci s područja medicine, prava, psihologije, pedagogije i nekoliko bračnih parova.⁹

U homiliji prigodom otvaranja sinode Ivan Pavao II. naglašava kako obitelj, u duhu Drugog vatikanskog sabora, zauzima središnje mjesto u pastoralu Crkve. Ona je prvotni subjekt evangelizacije Crkve. *Obitelj je prvi objekt evangelizacije i kateheze, ona je također nezaobilazan i nezamjenjiv subjekt: stvaralački subjekt.*¹⁰ Obitelj kao primatelj evandeoske poruke također je i nositelj iste poruke. Sama obitelji treba preuzeti zadatak u poslanju Crkve koji joj je već dao Drugi vatikanski koncil.

Rad sinode o obitelji kretao se u dva pravca: vjernost Božjem planu o obitelji i pastoralna praksa označena kao milosrdna ljubav i poštivanje osobe. Papa je u svom završnom govoru na sinodi biskupa o obitelji 1980. god. sinodalnim ocima kazao: "Ne može se graditi ljubav, ako se ne gradi na istini."¹¹ To se odnosi u prvom redu na obiteljski život i na sav pastoralni rad s

⁸ DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dekret o pastirskoj službi biskupa *Christus Dominus*, 5.

⁹ G. CONCETTI, *La famiglia cristiana nel mondo contemporaneo*, Documenti ufficiali della quinta assemblea generale del sinodo dei vescovi. Sintesi originali degli interventi dei padri, Edizione Logos, Roma 1980., str. 11.

¹⁰ F. C. FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, *Matrimonio e Famiglia nei documenti della Chiesa*, Roma 1999., str. 210.

¹¹ G. CONCETTI, *nav. dj.*, str. 281.

obiteljima. Bit kršćanske obitelji jest ljubav, no ona se ne može realizirati bez potpune istine. Načelo cijelog djelovanja Crkve jest Krist, zaručnik. Crkva Kristova zaručnica ostaje vjerna u naviještanju istine o braku. Glavni plod ove sinode jest činjenica da kršćanska obitelj, čijoj biti pripada ljubav, ne može ostvariti svoju zadaću bez pune istine. Istina oslobađa, ona vodi i otvara put svetosti i pravdi. Istina o braku i obitelji sve više dolazi do svoga potpunog sjaja kada čovjek, obitelj, društvena i crkvena zajednica ostanu vjerni Božjem planu o braku i obitelji.

Dva su pastoralna pitanja posebno zaokupila biskupe na sinodi. Prvo, pastoral rastavljenih i ponovno vjenčanih. Ovo pitanje se promatra u perspektivi sudjelovanja rastavljenih vjernika u sakramentalnom životu Crkve. Postoji li mogućnost za zakonito crkveno vjenčane krštenike, koji su se rastali i ponovno vjenčani, samo civilno, pristupanja sakramentima ispovijedi i euharistije? Krštenicima koji se nalaze u takvoj situaciji kršćanska zajednica treba s velikom ljubavlju pristupiti. Treba im pomoći da se ne udalje od Crkve. Snagom svoga krštenja oni molitvom, slušanjem Božje riječi, prisustvujući kod euharistijskog slavlja, čineći djela ljubavi, trebaju i moraju sudjelovati u životu Crkve.

Drugo, vrlo velik problem predstavljaju pojedini slučajevi, a odnose se na moralni zakon u odnosu na rađanje i obranu ljudskog života. Biskupi potvrđuju nauku *Humanae vitae* o ovom pitanju. Moralni zakon obvezuje sve na taj način da nije dovoljno "pasivno" prihvaćanje situacije koja je u suprotnosti s moralnim zakonom, nego je potrebno stalno i odlučno "aktivno zalaganje" da se vjerno izvrše dužnosti vlastite kršćanskom braku, ako je osoba sposobna prihvatiti ih. Prenošnje života je neodvojivo od božanske ustanove braka. Naime, prenošenje života, u Božjem planu nije povjereno znanosti, nego bračnim drugovima. Prenošnje života u laboratoriju jest čin degradacije, poniženja, i razgolićenja dostojanstva ljudske osobe. Roditelji, osobito kršćanski, znaju da su suradnici Božji u stvaranju novog života. Jedan od temeljnih zakona suradnje s Bogom jest vjernost prvotnom projektu čiji je autor sam Bog. Učenje definirano u *Humanae vitae* o odgovornom roditeljstvu ostaje i dalje neotklonjivo načelo u nauci i moralu Katoličke Crkve.

Familiaris Consortio

Godinu dana poslije sinode o obitelji i četvrte njegova pontifikata, 22. studenoga 1981., Papa potpisuje apostolsku pobudnicu *Familiaris consortio* (FC). Možemo reći da je FC temeljni dokument u kojem papa Ivan Pavao II. uči o braku i obitelji. Papinsko Vijeće za obitelj, prije dvije

godine potiče da se obilježi 20. obljetnica ovog dokumenta, ali i više od toga, da se osvježi sadržaj same pobudnice koji i danas ostaje bitna smjernica za bračni i obiteljski pastoral.

Pobudnica nije dokument dogmatskog karaktera, niti donosi novu nauku o braku, on samo želi još jednom osvijetliti istinu o braku i obitelji, upozoriti na probleme današnjeg trenutka te potaknuti pastire Crkve i same obitelji da se ovoj problematici u pastoralu Crkve posveti još više pažnje, vremena te duhovnih i materijalnih snaga.

Dokument zapravo je plod gore spomenute sinode o obitelji. Na kraju svog zasjedanja sinodalni oci su ponudili Papi 43 *prijedloga* te ga zamolili da on "bude tumač žive zabrinutosti Crkve za obitelj te da donese prikladne smjernice za obnovu pastoralnog zalaganja na tom temeljnom području ljudskog i crkvenog života".¹² U tom smislu FC je zapravo Papina sinteza sinodalnih zaključaka.

FC, uz uvod (1-3) i zaključak (86), ima četiri dijela: svjetla i sjene strane današnje obitelji (4-10); Božji naum o braku i obitelji (11-16); zadaće kršćanske obitelji (17-64), obiteljski pastoral (65-85).

U duhu Drugog vatikanskog sabora Papa na samom početku naglašava kako je dragocjeno dobro Crkve i društva povezano s dobrom braka i obitelji. Odatle zahtjev za obnovom obiteljskih i bračnih vrijednosti.¹³ Polazište za razmišljanje o karakteristikama današnje obitelji jest sadašnji povijesni trenutak u "kojem je obitelj podvrgnuta brojnim pritiscima koji ju nastoje uništiti ili barem izopačiti" (FC 3). Poznato nam je kako pojedini dijelovi današnje civilizacije svoje protuobiteljsko ponašanje podupiru zakonskim propisima kako bi glasno mogli nijekati pravu istinu braka i obitelji, usuduju se govoriti i o "smrti obitelji". Isto tako obitelj se morala suočiti s čitavim nizom promjena kao što su ekonomske, socijalne, političke, i sve one pomalo sudjeluju u modificiranju glavnih osobina njenog lica. Tu je novi kulturni ambijent obitelji, jedan novi način življenja bračnih i obiteljskih vrijednosti i potreba. Ipak Crkva zna da se kršćani, koji su dio povijesne stvarnosti, ne mogu ograničiti samo u registriranju ovih mnogostrukih promjena u društvu, nego kao kršćani imaju zadatak odgovorno pristupiti i oblikovati (graditi) povijest. Oslanjajući se na Papine riječi, kršćani bi se trebali postaviti "kao kritička savjest te obiteljske kulture i kao djelatni subjekti izgradnje istinitog obiteljskog humanizma" (FC 7). Često su vjernici, živeći u takvom društvu, osobito pod utjecajem *mass medija*, bivali izloženi negativnom utjecaju i vrlo

¹² Ivan Pavao II., Apostolska pobudnica *Familiaris consortio*, KS, Zagreb 1997., br. 2.

¹³ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, br. 47 i 52.

često ostajali zamračenih moralnih pogleda. Među zabrinjavajuće znakove "ističu se sve veća učestalost brakorazvoda i sklapanje nove veze i kod samih vjernika; prihvaćanje jedino građanskog braka u suprotnosti s njihovim pozivom krštenika da se 'u Kristu vjenčaju', slavljenje sakramenta ženidbe bez žive vjere, a zbog nekih drugih razloga, odbacivanje čudorednih propisa koji osvjetljuju i promiču ljudsko i kršćansko obavljanje spolnosti u braku" (FC 7).

U takvim okolnostima trebalo bi potražiti pomoć, trebalo bi zapaliti svjetlo. Jedino pravo svjetlo koje može rasvijetliti istinu o čovjeku, o braku, o obitelji jest svjetlo evanđelja. Dakle, osjeća se potreba evanđeoske mudrosti. Današnju obiteljsku stvarnost, sa svim njezinim vrijednostima i slabostima, treba promatrati u svjetlu nepromjenjivih vrijednosti evanđelja. Dokument nas pomalo upućuje na ponovno otkrivanje i spoznavanje prave izvorne istine o braku i obitelji.

U svjetlu objave brak i obitelj su Božji projekt. Čovjek je slika Boga Ljubavi, brak je mjesto uzajamnog i potpunog darivanja supružničke ljubavi, i kao takav je zamišljena u stvaralačkoj Mudrosti samoga Boga. Dokument veli "Bog u ljudsku narav upisuje poziv, pa prema tome i sposobnost i odgovornost ljubavi i zajedništva" (FC 11). Božanski je projekt zajedništvo dara i zadatka: dok obitelj obdaruje vrijednostima u isto vrijeme ona prima i poslanje.

Treći dio pobudnice naglašava komunitarnu dimenziju obitelji. U samoj svojoj biti obitelj pronalazi poziv i poslanje: Obitelji, postani ono što jesi. To znači pronaći i spoznati svoj identitet i svoje poslanje. "Vratiti se 'početku' Božjeg stvaralačkog čina jest nužnost za obitelj" kako bi spoznala istinu o sebi i također svoje povijesno poslanje (FC 17). U bit poslanja obitelji pripada da, kao živa slika ljubavi Boga prema čovječanstvu i ljubavi Krista prema svojoj zaručnici Crkvi, čuva, objavljuje i priopćava ljubav. Polazeći od ljubavi FC osvjetljava četiri zadaće obitelji. Prije svega napominje nerazrješivo jedinstvo i zajedništvo osoba. Prvo zajedništvo se uspostavlja među bračnim drugovima: snagom bračnog ugovora oni "više nisu dvoje, nego jedno tijelo". Svaka pojedina osoba unosi svoju osobnost u zajedništvo te daje vrijednost braku i obitelji. Ta je osoba poštovana i uzdignuta na dostojanstvo žive slike Božje u svojoj jedinstvenosti i neponovljivosti, u svom pozivu živjeti ljubav u bračnoj i obiteljskoj jezgri. "Bračno zajedništvo čini temelj na kojem se izgrađuje šire zajedništvo obitelji, roditelja i djece, bližih rođaka i drugih ukućana" (FC 21). I zato je bitna zadaća ono "biti" obitelj, živjeti svoj vlastiti identitet u punom poštivanju drugih članova. Sljedeća vrlo važna zadaća braka i obitelji jest: biti u službi života. Ljubav se supružnika ne iscrpljuje u

međusobnom darivanju, “ona ih osposobljava za najveće moguće darivanje, u kojem oni postaju suradnici Božji u darivanju života jednoj novoj osobi” (FC 14). Ovaj zadatak obitelji osobito je naglašen u kontekstu nepoštivanja i obezvrjeđivanja ljudskog života (*anti-life mentality*) koja prevladava kod mnogi osoba danas. Biti u službi života uključuje i drugu dimenziju, a to je briga za primjeren odgoj djece. To znači odgovornost za podizanje potomstva u obiteljskom zajedništvu, pokazujući im put moralnih vrijednosti u svjetlu Kristova evanđelja. Papa ističe kao zadaću i obavezu kršćanske obitelji i odgovornost za razvoj društva, tj. zauzetost izvan zidova vlastite kuće. Obitelj ne smije posve ostati po strani odričući se svog udjela u kreiranju socijalne i političke klime, ne smije ostati jednostavno “žrtva” moći i sila koje je okružuju u društvu, treba, prije svega, svojom nutarnjom snagom koju nosi u sebi sudjelovati u životu bivajući sve više protagonist događaja društva i Crkve. Uvažavajući izraz “prva i živa stanica društva”¹⁴ FC razvije dvostruku odgovornost: prvo, odgovornost društva i države da brani i promiče prava obitelji. Drugo, potaknuti obitelj da odgovorno preuzme svoj zadatak. U tom smislu, iskustvo pravog zajedništva i sudioništva u obitelji treba se otvarati i širiti te biti preneseno u mnogovrsne socijalne službe, osobito u korist siromašnih. Jedna od zadaća obitelji bitno je ekleziološka: Obitelj sudjeluje u životu i poslanju Crkve. Temeljna postavka i teološki okvir izražen je u dokumentu ovim riječima: “Obitelj je, naime, u službi izgradnje kraljevstva Božjega u povijesti i to posredstvom svog sudjelovanja u životu i poslanju Crkve” (FC 49). Pobudnica na tragu nauka Drugog vatikanskog sabora o kućnoj Crkvi razvija ekleziološku karakteristiku kršćanske obitelji u sljedećim momentima: a) obitelj je zajednica vjerujućih koja naviješta evanđelje; b) obitelj je zajednica u dijalogu sa živim Bogom i c) obitelj je zajednica koja služi čovjeku u ljubavi.¹⁵

U duhu Drugog vatikanskog sabora i prijedloga biskupa na sinodi o obitelji FC izlaže bitne karakteristike pastoralne obitelji. Bračni i obiteljski pastoral trebao bi se organizirati u nekoliko etapa: priprava za brak, slavljenje sakramenta braka, posliježenidbeni pastoral.

Priprava za brak bi se odvijala u tri etape: dalja, bliža i neposredna priprava.

Daljnja priprava je zapravo ono što bi trebalo početi od same obitelji i od najranijih godina. U obitelji dijete upija sve vrijednosti, koje mu se

¹⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dekret o apostolatu laika *Apostolicam actuositatem*, br. 11.

¹⁵ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, br. 11.

nude u obiteljskom ozračju. Cjelokupan obiteljski odgoj trebao bi biti odgojem za ljubav.

Bliža priprava za brak trebala bi početi za jednu određenu dob s adekvatnim katehetskim programom kao katekumenski put: evangelizacija, kateheza, molitva, liturgijski život, karitativna aktivnost koja zaručnike uvode u iskustvo vjere i život Crkve.

Neposredna priprava jest zapravo ona priprava koja prethodi samom slavljenju sakramenta braka.

Slavljenje sakramenta ženidbe jest druga etapa obiteljskog pastoralala. Izgleda da je vremenski vrlo kratka, ali to ne znači da joj se ne treba posvetiti dovoljno pažnje. Ovaj liturgijski čin ubire plodove sveukupnog prethodnog rada. Dokument posebno naglašava da je to čin posvećenja zaručnika, znak i čin Crkve, to znači puno odgovorno sudjelovanje svih članova zajednice. Papa ukazuje na poteškoću s kojom se susreću pastiri Crkve u svome radu, a to je dijeljenje sakramenata krštenim osobama koje ne vjeruju. Krštenici koji ne vjeruju u ono što primaju u sakramentima, ne mogu biti pripušteni sakramentima, iako su kršteni. "Kada, unatoč svim pokušajima, zaručnici izričito i formalno odbacuju ono što Crkva želi kada slavi ženidbu krštenika, dušobrižnik ih ne može pripustiti slavlju" (FC 68). Mnogi krštenici traže crkveno vjenčanje više zbog društvenih razloga negoli vjerskih. Ako su društveni razlozi naglašeni, ipak vjerski razlozi ne smiju biti izričito isključeni. Zato se još jedanput naglašava važnost i hitnost reevangelizacije koja treba biti, u nekim slučajevima, sastavni dio priprave za sakrament ženidbe.

Često se događa da mladi bračni parovi poslije vjenčanja "nestaju" te ih se tek susreće kada na krštenje donesu svoje dijete. Nisu uvijek sami krivi, u našoj klasičnoj pastoralnoj praksi skoro da se ovoj kategoriji vjernika i ne nudi pastoralni sadržaj koji bi im bio oslonac neposredno poslije vjenčanja. FC izričito spominje mlade bračne parove i njihove poteškoće na početku zajedničkog življenja. Pastoral poslije vjenčanja trebao bi djelovati u nekoliko pravaca: pomagati da se razvije sklad zajedništva kod mladog bračnog para; pomoć u odgovornom i skladnom življenju bračne ljubavi koja ima svoje ispunjenje u darivanju novog života; pomoć u odgoju djece te uključivanje i odgovornost za zajednicu (Crkvu, župu). U ovom razdoblju važnu ulogu igraju druge obitelji, FC spominje međupomoć jedne obitelji drugoj. Mladi bračni parovi će sa zahvalnošću primiti i iskoristiti diskretnu, nenametljivu i velikodušnu pomoć drugih bračnih parova koji već neko vrijeme žive u braku i obitelji (FC 69).

Počelo svakog pastoralnog djelovanja, pa i pastoralna obitelji počiva na Crkvi i njezinim strukturama i djelatnicima. Među crkvenim struktura-

ma, počevši od opće Crkve, preko biskupije, Biskupske konferencije, Vijeća, Sveučilišta, do različitih instituta, župi pripada osobito mjesto jer je ona "najneposredniji i najdjelotvorniji djelatnik ostvarenja (obiteljskog) pastoralna" (FC 70). Obitelj ovdje, u duhu Drugog vatikanskog sabora, otkrivamo kao strukturu Crkve. Ona pripada stvarno strukturi Crkve. Ona ima, i s dogmatskog gledišta, važnije mjesto u Crkvi negoli razne organizacije i udruženja. Valja obitelji "priznati osobito mjesto" (FC 7) i poslanje u sklopu pastoralna braka i obitelji.

Uza spomenute strukture i mjesto obitelji u crkvenim strukturama trebalo bi još konkretnije reći tko su stvarni nosioci pastoralna obitelji. Iz sadržaja FC ne bi se trebao stvoriti dojam kako je samo obitelj bitni objekt pastoralne akcije, ona je i njezin subjekt. Ona, obitelj je djelatnik, nosilac, subjekt, ali i prva u ovom vidu pastoralna.

Biskup je prvi odgovoran za pastoral obitelji jer je on prvi subjekt cjelokupnog pastoralnog djelovanja u biskupiji. Biskup za to područje treba posvetiti "zanimanje, brigu, vrijeme, osoblje i sredstva" te dati osobnu podršku obiteljima i svima onima koji mu pomažu u pastoralu obitelji (FC 73). Ono što je rečeno za biskupe o interesu, vremenu, sredstvima može se zasigurno primijeniti i na svećenike. Samo što se još više naglašava nužnost adekvatne i ozbiljne pripreme svećenika za ovo područje pastoralna, kao i kasnije usavršavanje kroz tečajeve, seminare i druge oblike. Redovnici i redovnice, kao dionici opće i mjesne Crkve, "neka smatraju apostolat u službi obitelji jednom od svojih prvenstvenih zadaća". Laici stručnjaci "daju svoj doprinos u prosvjetljivanju, savjetovanju, usmjeravanju i podršci obiteljima" (FC 75). Moć i djelotvornost *mass medija* danas je vrlo dobro poznata. FC apelira na njihovu odgovornost u prenošenju sadržaja i vrednota s obzirom na obitelj.¹⁶

Puno je starih i modernih bolesti koje sve više zahvaćaju i kršćansku obitelj. Posljednji naslov četvrtog dijela pobudnice stavlja nam pred oči neke od njih. Papa poziva i traži još razboritije i velikodušnije pastoralno zalaganje prema obiteljima koje se nalaze, često ne po svojoj volji, u vrlo teškom prilikama. "Pastoralna skrb Crkve neka se ne ograniči samo na najbliže kršćanske obitelji, već šireći svoja obzorja po mjeri Kristova srca, neka se skrb pokaže još djelatnije prema svim obiteljima općenito, a napose prema onima koji se nalaze u teškim i nedostojnim prilikama. Za sve njih neka Crkva ima riječ istine, dobrote, razumijevanja, nade neka

¹⁶ Usp. P. ARAČIĆ, "Crkveno djelovanje za brak i obitelj", u: *Zbornik radova Studijskog dana u Đakovu, 20.-22. 10. 1994. "Obitelj u Hrvatskoj - stanje i perspektive"*, str. 137-143; HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, KS, Zagreb 2002., str. 76-88.

živo sudjeluje u njihovim katkada dramatičnim teškoćama” (FC 67). Među njima izričito nabraja sljedeće slučajeve obitelji iseljenika, obitelji čiji su očevi ili majke zbog posla duže vrijeme odsutni, obitelji zatvorenika, izbjeglica i prognanika, obitelji koje imaju hendikepirane i drogirane članove, obitelji alkoholičara, obitelji diskriminirane politički, socijalno, vjerski, rodbinski, obitelji gdje su maloljetne majke, obitelji staraca koji su prisiljeni živjeti u samoći, obitelji ideološki podijeljene.

Nakon spomenutih pojedinačnih prilika koje su obilježene više socijalnim problemima, u pastoralnom smislu mješoviti brakovi i pastoralno djelovanje u nekim neredovitim slučajevima traže mnogo više zauzetosti i spremnosti kod pastira Crkve.

Budući da parovi koji žive u mješovitim brakovima imaju posebne zahtjeve, bilo da se radi o braku između katolika i krštenog nekatolika ili o braku između katolika i nekrštene osobe potrebno je naglasiti tri važna momenta: a) slobodno prakticiranje vjere kršćanske strane, krštenje i odgoj djece; b) poštivanje vjerske slobode muža i žene, bez pritiska jednog partnera da drugi promijeni svoje uvjerenje; c) o liturgijskom i kanonskom sklapanju ženidbe odlučuje mjesni biskup (FC 78).

Ovim zahtjevima mješovitih parova trebaju prethoditi sljedeći točke: osobe koje ulaze u takav brak trebaju biti prikladno pripravljene. Katolički nauk o osobinama i zahtjevima ženidbe prenijeti na razumljiv način; katolička strana, uz pomoć zajednice, preuzima obvezu još zrelije shvaćati i bolje provoditi svoju vjeru u život, kako bi postala istinski svjedok nekatoličkoj strani i svojoj djeci.

Neredovite situacije, ako ih tako možemo nazvati, pod utjecajem velikih kulturnih i društvenih promjena imaju tendenciju rasta. Zapravo stvara se sasvim nova kultura i vizija braka i obitelji koja je u suprotnosti s onom tradicionalnom. Papa upozorava na ovom mjestu na realnu opasnost koja podmuklo i lukavo ide za tim da se ove situacije smatraju sasvim normalnim, i to ne u sociološkom smislu, nego u etičkom, normativnom smislu. Stvara se navika i kod samih katolika da neregularne bračne i obiteljske situacije ne izazivaju nikakvu zabrinutost. “Crkva ne može popustiti pritiscima određene kulture, premda raširene i ponekada borbene.”¹⁷ Tako “braku na probu” pokušava se danas dati opravdanost i vrijednost. Crkva ovom načinu sjedinjenja osoba ne može dati nikakvu vrijednost, jer se radi o osobama gdje je “proba” kao takova isključena, a tjelesno sjedinjenje jest simbol potpunog darivanja čitave osobe, “čije dostojanstvo traži da one uvijek i jedino budu predmet ljubavi i darivanja koje

¹⁷ IVAN PAVAO II., Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000. *Novo millennio ineunte*, br. 47.

nema nikakve granice” (FC 80). Dalje se spominju “slobodne veze” koje nemaju nikakvu institucionalnu potvrdu, ni civilnu ni crkvenu. Ovdje Papa ističe potrebu stvarnog prepoznavanja određene situacije i njihovih uzroka. Pastirima i crkvenoj zajednici “neka bude na srcu da se nenametljivo i s poštovanjem približe onima koji tako zajedno žive; neka ih pokušaju strpljivo prosvijetliti, s ljubavlju ih prihvatiti, dati im kršćansko obiteljsko svjedočanstvo... neka učine sve što ih može dovesti do sređivanja njihova položaja” (FC 81). I kod katolika postoji tendencija sklapanja samo civilnog braka. Ne može ih se izjednačiti s onima koji žive bez ikakvog veza. Prihvaćajući makar samo civilni brak postoji nekakva obveza za stabilno životno stanje. Crkva ovaj položaj ne prihvaća, ali potiče pastire da pomognu tim osobama dovesti svoje življenje u skladu s kršćanskim načelima. Posebnu skrb traže rastavljene i razvedene osobe koje se nisu ponovno vjenčale. Ovaj oblik može se smatrati zadnjim lijekom kada su istrošene sve druge mogućnosti da se spasi zajedničko življenje. Zadaća je pastira u svojoj pastoralnoj skrbi pomoći tim osobama savjetima i utjehom kako bi ustrajale u vjernosti bračnom vezu u toj teškoj situaciji, te osobito isticati praštanje kao djelotvoran oblik izlječenja bolesne situacije. Osobe koje su nevine, dakle nisu ničim skrivile rastavu do koje je došlo, ostajući i u takvom stanju vjerne ženidbenom vezu “nemaju nikakve zapreke za pripuštanje sakramentima” (FC 83).

Kako biti pastir osobama koje se zbog same svoje situacije pomalo udaljavaju od Crkve? Neki su se toliko udaljili da postaju potpuno indiferentni i hladni prema vjeri, dok drugi i nemaju dovoljno svijesti da su svojim životnim statusom, rastavljeni i ponovno vjenčani samo civilno, u suprotnosti s Božjom voljom. Jedan broj osoba nastavlja na “svoj način” živjeti kršćanski. Ove situacije proizvode mnogo problema u pastoralu Crkve, koja treba ispovijedati istinsku vjernost Kristu, a u isto vrijeme pokazati majčinsku ljubav prema rastavljenima i ponovno vjenčanima.

Polazna točka pastorala rastavljenih jest definicija njihovog *crkvenog statusa*, tj. mjesto koje oni zauzimaju u Crkvi.¹⁸ Dvije su temeljne postavke njihova statusa u Crkvi: prvo, rastavljeni i ponovno vjenčani jesu i ostaju članovi Crkve; drugo, rastavljeni i ponovno vjenčani nemaju potrebno puno crkveno zajedništvo. Da jesu i ostaju članovi Crkve proizlazi iz primljenog sakramenta krštenja i iz kršćanske vjere koju su očuvali i nisu je se odrekli. Kako je poznato, krštenje na temelju neizbrisivog sakramentalnog karaktera čini krštenika “novim stvorenjem” ko-

¹⁸ D. TETTAMANZI, *Pastorale familiare e situazioni irregolari*, u: *La Familiaris Consortio*, l'esortazione apostolica sulla famiglia nel commento di VV. AA., Libreria editrice vaticana, Pastorale 8, Città del Vaticano 1982., str. 261.

načno i nepovratno ucjepljuje u osobu Isusa Krista i pridružuje zajednici Crkve. Razvod i pokušaj novog vjenčanja ne mogu izbrisati ontološku novost rođenu iz vode i Duha Svetoga. "Semel baptizatus, semper baptizatus!" Razvod i nova bračna veza narušava moralni red koji svjedoči kako krštenika vjera više ne nadahnjuje u njegovu životu. Osobito se to može reći za vjeru koja uključuje evandeoski navještaj o nerazrješivosti braka. Dakle iako se radi o slaboj ili nikakvoj vjeri s točke gledišta nerazrješivosti braka, ne uključuje nužno gubitak vjere u druge kršćanske istine. Rastavljeni se nisu službeno, kanonski odvojili od Crkve, zato Papa i potiče "pastire i cijelu zajednicu vjernika da pruže pomoć razvedenima koji su se ponovno oženili. Neka velikom ljubavlju sve učine da se ne osjećaju odijeljenima od Crkve, jer oni mogu, dapače i moraju, kao krštenici sudjelovati u njezinom životu... da slušaju Božju riječ, da prisustvuju misnoj žrtvi, da ustraju u molitvi, da dadu svoj prilog djelima ljubavi, konačno da svednice mole milost Božju" (FC 84).

Drugi moment koji se odnosi na (crkvenost) crkveni status rastavljenih i ponovno vjenčanih. Upravo zbog specifičnosti situacije u kojoj se nalaze, može se reći da je njihovo zajedništvo s Crkvom okrnjeno, nije potpuno. Takav njihov životni položaj, kao oni koji su rastavljeni i ponovno (samo civilno) vjenčani, jest u suprotnosti s Evandeljem Isusa Krista i učenjem Crkve koja naviješta da je brak među kršćanicima nerazrješiv. Dakle, krštenici koji su pokidali bračni vez ili oni koji su pokušali institucionalizirati taj lom s novim vezom imaju zajedništvo s Crkvom koje nije potpuno, nedostaje mu punina, koja je prema Evandelju i zapovijedi Isusa Krista i Crkve nužna.¹⁹ Njihovo sudjelovanje u životu Crkve objektivno je nužno ograničeno. Radi se o ograničenosti koja ne proistječe toliko iz disciplinskih odredbi crkvene hijerarhije, ona proistječe iz objektivnog stanja u kojem žive. Potrebno je, dakle, osvrnuti se na ove "objektivne datosti" njihova crkvenog statusa da bismo mogli lakše rasuđivati ovo suženo ili ograničeno sudjelovanje u životu Crkve.

Sudjelovanje u sakramentima posebno je važno u općem mnijenju naših vjernika, uz to što su "znakovi Božje milosti", oni su znak crkvenog zajedništva. Za rastavljene osobe primiti pričest i ispovjediti se javno pred drugima potvrđuje njihovo potpuno sudjelovanje u životu Crkve, a neprimanje sakramenata shvaća se kao kazna u kojoj Crkva sudi svoje slabovjerne.

Razloge za neprimanje sakramenata rastavljenih kršćana nalazimo ako usporedimo smisao koji u sebi sadržava sam sakrament i smisao koji je prisutan u životu rastavljenih osoba. Ta usporedba nam govori o jednoj

¹⁹ *Isto*, str. 264.

objektivnoj nepomirljivosti, unutarnjoj suprotnosti ova dva sadržaja. Da bismo to bolje razumjeli, pokušajmo kratko analizirati značenje sakramenta euharistije i to staviti nasuprot načinu života rastavljenih. Pobudnica veli: "Crkva ne može pripustiti euharistijskom zajedništvu razvedene i ponovno oženjene. Oni su se sami učinili nesposobnima da budu pripušteni, jer je njihovo stanje i njihov životni položaj u objektivnoj suprotnosti sa zajedništvom ljubavi između Krista i Crkve, što je označeno i uprisutnjeno u euharistiji" (FC 84). Vidimo sada: euharistija označava i ostvaruje najveću puninu Isusa Krista u žrtvi u kojoj zapečaćuje neraskidivi savez ljubavi sa svojom Crkvom. Ona je zaručnica rođena iz Kristova otvorenog rebra. S druge strane, rastavljeni i ponovno vjenčani ostaju u životnom položaju koji je oblikovan kao suprotnost euharistiji. Njihov savez (vez) je pokidan, i novi vez je lažan savez. Njihov novi vez ne može biti slika neraskidive vjernosti Krista i Crkve. Radi se objektivno o uvredi neraskidivog jedinstava Krista i Crkve, jedinstva koje se reflektira u sakramentu ženidbe dvaju krštenika. Pobudnica navodi i jedan drugi moment koji je vrlo važan, a to je negativan utjecaj na druge vjernike. Naime, ako bi se osobe koje su rastavljene pripustile sakramentima euharistije moglo bi doći do zablude i krivog shvaćanja kod vjernika u vezi s naukom o nerazrješivosti braka.

Sličnu paralelu možemo povući i u slučaju sakramenta pokore. Ovaj sakrament u sebi bitno uključuje dva sadržaja: *obraćenje i pomirenje*. *Obraćenje*, naime, zahtijeva, ne samo kajanje, nego također odluku promjene života, metanoja.²⁰ Dok je ovaj sakrament znak obraćenja, to znači i promjenu načina života, jer rastavljeni i ponovno vjenčani ostaju takvi, dakle, nema promjene načina života, ovaj bi sakrament za njih bio lažan, himben, dvoičan. Dalje, sakrament ispovijedi jest znak pomirenja s Bogom i Crkvom. Kako može doći do istinskog pomirenja s Bogom, koji traži i zahtijeva neraskidivi brak, sa strane rastavljenih i ponovno vjenčanih krštenika koji nastavljaju živjeti u takvom stanju? Pomirenje i neposlušnost Božjim zapovijedima ne mogu ići zajedno. Kako se pomiriti s Crkvom koja je pozvana naviještati evanđelje o nerazrješivosti braka i živjeti taj isti navještaj u svojim sinovima i kćerima, a ostati živjeti u suprotnosti s takvim evanđeljem?

Do sada se uglavnom govorilo o osobama koje su rastavljene te ponovno vjenčane (civilno) i koje ostaju, nastavljaju živjeti u takvom stanju. Međutim, ako se rastavljeni i ponovno vjenčani odluče okajati i popraviti svoje stanje, što tada učiniti? Evo što kaže FC: "Pomirenje u

²⁰ *Isto*, str. 265-268.

sakramentu pokore, koje bi otvorilo put sakramentu euharistije, može se udijeliti jedino onima koji su se pokajali da su pogazili znak Saveza i vjernosti Kristu te su iskreno spremni provoditi takav život koji nije u suprotnosti s nerazrješivošću ženidbe. Konkretno, to znači da muž i žena, kada iz teških razloga, npr. radi odgoja djece, ne mogu ispuniti obvezu rastave, preuzmu obvezu da žive u potpunoj suzdržljivosti, to jest da se uzdržavaju od čina koji su pridržani samo bračnim drugovima” (FC 84).

Dokument opominje pastire da u slučaju druge ženidbe onih koje veže prijašnji ženidbeni vez, što više zabranjuje, za takve osobe činiti bilo kakav obred, liturgijski čin, koji bi se mogao činiti kao valjano drugo vjenčanje.

U zadnjem broju pobudnice spominju se svi oni koji iz bilo kojeg razloga ne mogu ostvariti obiteljski život, a željeli bi to. Takvim članovima Crkva treba biti na poseban način velika obitelj. Oni mogu naći obiteljsko ozračje u duhovnim i molitvenim zajednicama i trebalo bi ih s ljubavlju tamo pozvati i primiti kako bi mogli ljudski i kršćanski rasti i napredovati (FC 85).

Povelja o pravima obitelji

Sveta Stolica kao središnje i vrhovno tijelo Katoličke Crkve predlaže svim osobama, ustanovama i predstavnicima vlasti nadležnima za poslanje obitelji u suvremenom svijetu *Povelju o pravima obitelji*. Sadržaj povelje već je formuliran u 42. Prijedlogu Pete sinode biskupa, a sadržan je i u 46. broju same pobudnice *Familiaris consortio*. Nakon konzultacija s biskupskim konferencijama Papa potpisuje tekst 22. listopada 1983. Povelja je upravljena svim državnim i međunarodnim institucijama. U preambuli je izneseno 13 razloga za objavljivanje povelje. Povelja se sastoji od 12 članaka koji definiraju sljedeća prava obitelji: 1) pravo na slobodan izbor svog životnog stanja; 2) pravo na slobodan pristanak na brak; 3) pravo na zasnivanje obitelji i odlučivanje o odgodi poroda kao i o broju djece u skladu s objektivnim moralnim redom (isključujući kontracepciju, sterilizaciju i pobačaj); 4) pravo na poštivanje i zaštitu ljudskog života od začeća; 5) izvorno, prvotno i neotuđivo pravo roditelja na odgoj svoje djece; 6) pravo obitelji na dostojnu egzistenciju i napredak; 7) pravo na ispovijedanje svoje vjere; 8) pravo obitelji na ispunjavanje svojih društvenih i političkih obveza u korist društva; 9) pravo na dostojnu i primjerenu politiku prema obitelji na pravnom, gospodarskom, društvenom i poreznom području; 10) pravo obitelji na odgovarajući pravni i go-

spodarski poredak; 11) pravo obitelji na doličan stan; 12) obitelji emigranata imaju pravo na socijalnu zaštitu. Povelja je doktrinalno vrlo bliska sa socijalnom naukom Crkve. Obitelj, utemeljena na braku, mjesto je susreta različitih generacija koje se međusobno pomažu i upotpunjuju. Ona je zajednica ljubavi i međusobne blizine koja ljudske, socijalne i pravne vrijednosti prenosi na svoje članove. Brak je prirodna ustanova kojoj je povjerenjeno ekskluzivno pravo rađanja novog života. Obitelj je prirodna zajednica koja postoji prije države i čija su prava vlastita i neosporiva po samoj naravi. Katolička Crkva smatra svojim pravom i poslanjem promovirati prava braka i obitelji kao božanski zakon upisan u samu ljudsku narav.²¹

Kateheze o braku i ljubavi

Papa Ivan Pavao II. je u razdoblju od 5. rujna 1979. do 28. kolovoza 1984. u redovnim audijencijama srijedom održao kateheze o braku i ljudskoj ljubavi. Kateheze su bile prekidane u nekoliko navrata: poslije atentata 13. svibnja 1981., zatim u razdoblju pripreme i održavanja Godine otkupljenja 1983. te zbog apostolskih putovanja. U to vrijeme Papini govori o braku i bračnoj ljubavi izazvali su različite reakcije u javnosti. Bilo je neobično da jedan papa o ovoj temi govori na ovakav način. Neki su vjernici u nastupu Ivana Pavla II. vidjeli nekog papu "modernista" koji će mnogo toga promijeniti u Katoličkoj Crkvi, drugi su htjeli kazati kako u Papinim govorima nema ništa novo i da je to klasična teologija o braku. Međutim, Papin nauk o braku, o ljudskom zajedništvu te tjelesnoj, darujućoj, usređujućoj, plodnoj i odgovornoj ljubavi na razini osoba, apsolutno je katolička i biblijska. Zapravo Ivan Pavao II. želi reći čovjeku tko je on, želi mu pokazati cjelovitu istinu o njemu samome u svjetlu tajne stvaranja i otkupljenja.²²

Papine kateheze o ljubavi dijele se u šest ciklusa. U prvom ciklusu Papa u svjetlu prva dva poglavlja knjige Postanka razvija temu o iskonskoj istini o čovjeku koja se sastoji u činjenici "biti dar". Prvi ciklus počinje refleksijom o značenju Isusova odgovora farizejima na pitanje o rastavi kod Mt 19,3-8. U drugom ciklusu Papa tumači Kristove riječi: "Čuli ste da je rečeno: Ne učini preljuba! A ja vam kažem: tko god s požudom pogleda ženu, već je s njom učinio preljub u srcu" (Mt 5,27-28). Ovaj biblijski tekst stavlja se u kontekst cjelokupne ekonomije spasenja. Prva velika tema ovog ciklusa, o kojoj Papa razmišlja, jest stanje palog čovjeka koji je poslije gri-

²¹ F. C. FERNÁNDEZ SÁNCHEZ, *nav. dj.*, str. 213.

²² *Isto*, str. 214-216

jeha pod vlašću požude. Krst nadopunjuje zapovijed i traži mnogo više od čovjeka, a to je čistoća srca, jer ga je on otkupio. U ovom ciklusu Papa razrađuje također temu o otkupljenju tijela. Kateheza o otkupljenju tijela promišljena je kroz čovjekovu sposobnost tjelesnog darivanja. U trećem ciklusu Papa dalje meditira o daru čovjekove tjelesnosti koju Krist otkupljuje, ali je proširuje temom o uskrsnuću tijela oslanjajući se na tekst iz Mt 22,23-28, gdje Isus razgovara sa saducejima o uskrsnuću žene koja je imala sedam braće za muževe. Četvrti ciklus kateheza o ljubavi stavlja naglasak na smisao beženstva radi kraljevstva Božjega. Beženstvo se promatra kroz tri momenta: antropološko značenje čistoće u eshatološkoj perspektivi; uzajamna komplementarnost beženstva i braka i duhovni smisao izbora beženstva kao životnog statusa. Peti ciklus kateheza trajao je od 1982. do 1984. god. a obrađuje temu sakramentalnosti kršćanskog braka. Zapravo je to meditacija o Pavlovu tekstu iz Ef 5,22-23, u čijem je središtu predstavljen Božji projekt spasenja ostvaren u Isusu Kristu. Ovaj ciklus je strukturiran u tri dijela: sakramentalnost braka u širem antropološkom smislu; sakramentalnost braka u teološkom smislu kao jedan od sedam sakramenata Novog zavjeta i treći dio je meditacija o *Pjesmi nad pjesmama* i dijelovima iz *Tobijine knjige*. Šesti ciklus kateheze o braku i ljubavi obrađuje temu o odgovornom roditeljstvu bračnih parova u prenošenju novog života. Kateheza o bračnoj ljubavi ističe da je u bračnom činu upisan dvostruki smisao: sjedinjenje supružnika i prokreacija. Ova dva smisla su u sebi nerazdvojno povezana. Zapravo, radi se na ponovnom iščitavanju enciklike o ispravnoj regulaciji poroda *Humanae vitae* pape Pavla VI.

Godina obitelji 1994.

Organizacija Ujedinjenih Naroda proglasila je 1994. godinu Međunarodnom godinom obitelji.²³ Papa podupire ovu međunarodnu inicijativu proglašavajući za Katoličku Crkvu na svetkovinu Svete obitelji 1993. Godinu obitelji. Tijekom Godine obitelji Papa je u mnogim prigodama izlagao različite doktrinalne momente braka i obitelji. U svojim pozdravima hodočasnici prigodom nedjeljnog Angelusa Papa se više puta vraća na temu obitelji. Tako razvija čitav niz tema karakterističnih za bračnu i obiteljsku problematiku, među kojima ističemo neke: smisao Godine obitelji; osvrt na rezoluciju Europskog parlamenta o homoseksualnim brakovima; pravo na život; obitelj i naravni zakon; crkvena nauka o seksualnosti; bračna ljubav; dostojanstvo žene; Crkva kao obitelj; obitelj i

²³ Isto, str 220.

svetost; obitelj i odgoj; univerzalnost obitelji; obitelj i spolnost; nerazrješivost braka; obitelj i država.

U Godini obitelji Papa svojom apostolskom konstitucijom *Vitae mysterium* od 12. veljače utemeljuje *Papinsku akademiju za život*. Ova institucija, usko povezana s Papinskim vijećem za obitelj, ima zadatak obrađivati pitanja koja se vezana uz posebno osjetljiva područja ljudskog života.

Papino *Pismo obiteljima* u Godini obitelji upravljeno je direktno obiteljima, i to "ne obitelji kao takvoj, što bi se reklo žapstraktnoj", nego svakoj određenoj obitelji u svakom dijelu svijeta". Sadržaj ovog pisma nije toliko doktrinalan koliko je priprava i poticaja na molitvu s obiteljima i molitva za obitelj. Crkva, kao kuća u kojoj prebiva obitelj Božja, nastoji sve više biti obitelj. Pismo poziva na produbljivanje nauke iznesene o obitelji u *Gaudium et spes*. Struktura pisma vrlo je jednostavna i sastavljena je od dva dijela. U prvom dijelu ponovljena je nauka o obitelji ukoliko je dar, označena kao civilizacija ljubavi. Drugi dio je zapravo Papina meditacija zajedno s obiteljima i za obitelji o bračnoj ljubavi.

U Godini obitelji održan je u Rimu 8. i 9. listopada 1994. prvi susret katoličkih obitelji iz cijelog svijeta. Ovakvi susreti obitelji dalje su se nastavili održavati svake tri godine i do sada ih je održano četiri. U Rio de Janeiru od 1. do 5. listopada 1997. održan je Drugi svjetski susret obitelji s geslom *Obitelj dar i zadatak, dan čovječanstvu*. Jubilarne 2000. godine održan je Treći svjetski susret obitelji kao *Jubilej obitelji*. U siječnju 2003. god. održan je Četvrti susret obitelji u Manili, na Filipinima.

Zaključak

Iščitavajući tekstove današnjeg Pape koje je posvetio braku i obitelji, a i druge, može se uočiti prava očinska i pastirska briga za čovjeka. Cjelokupno njegovo djelovanje, njegov put čovjeka, svećenika, biskupa, njegov 25-godišnji pontifikat teče na dvije paralelne i skladne tračnice, a to je vjernost Bogu i ljubav prema čovjeku. Uvijek ostati vjeran Bogu, tumačiti vječne i nepromijenjene istine, makar to izazivalo burne reakcije, a u isto vrijeme ne zaboraviti čovjeka, pružiti mu ruku, pokazati mu put, izvlačiti ga iz njegove bijede. U Papinu služenju vrlo se skladno isprepliću učiteljstvo i pastirstvo. Neumorno izlaže *istinu*, božansku, vječnu, nepromijenjenu o braku i obitelji, a s druge strane kao pastir Crkve potiče i pastoralne radnike i same obitelji da se još zauzetije skrbe za članove koji se nalaze u teškim situacijama kao vjernici i supruzi. Vrlo ohrabrujuće i optimistično djeluju Papini poticaji osobama koje se praktično same isklju-

čuju iz župne zajednice ili ih javno mnijenje na to nagoni zbog njihovog bračnog statusa koji nije u skladu s gore spomenutom istinom o braku, kako i oni imaju i dalje imaju dioništvo u Kristovoj Crkvi. Put Crkve je put čovjeka²⁴ pa bilo to u njegovim svijetlim trenutcima bilo to u sjenama, bilo to u radostima i nadama bilo u žalostima i tjeskobama.²⁵ U *Pismu obiteljima* ponavlja tu svoju misao navodeći još da je među mnogobrojnim putovima čovjeka na ovoj zemlji obitelj prvi i najvažniji od svih njegovih putova. Crkva ga prati na tom obiteljskom putu. Za današnjeg Papu može se reći da je apostol obitelji našega vremena. U današnjem svijetu Papa Ivan Pavao II. prepoznat je od svih ljudi kao istinski i iskreni branitelj čovjeka, čovjekova dostojanstva, ljudskog života, dostojanstva žene i majke, nerođenog djeteta, starih i bolesnih, siromašnih i obespravljenih, malih i porobljenih naroda. Poput svoga učitelja Isusa Krista, Ivan Pavao II. je istinski prijatelj čovjeka.

MARRIAGE AND FAMILY IN THE TEACHING OF JOHN PAUL II

Summary

This article is a synopsis of Pope's endeavors regarding the institutions of marriage and family. In his 25 year of pontificate, John Paul II wrote numerous documents, gave vast number of speeches and established many institutions supporting the marriage and family. In his work, the author presents five most important events as basis of Pope's personal involvement in assisting persons living in a marriage or family. This author draws his special attention to the Apostolic Constitution *Familiaris Consortio* of 1981 in which the Pope brought out biblical and Christian doctrine on marriage and family as institutions and gave precious guidelines for pastoral care of married persons and family members. These guidelines gave a fruitful impulse to ecclesiastical individuals and institutions during the last twenty years in their service of Christian and human families. A special characteristic of this pontifical document is positive approach and optimistic encouragement to Catholics living in difficult and irregular marriage situations. This pope's involvement in promoting the values of marriage and family is an effect of his permanent efforts in advancing the value, dignity and rights of humans as God's image.

(Translated by Mato Zovkić)

²⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 14.

²⁵ Usp. *Gaudium et spes*, br. 1.